

Zwarts genoeg

De Piet Zwart oevreprijs wordt uitgereikt aan een ontwerper die uitblinkt in een van de gebieden waarin ontwerper Piet Zwart actief was. In een met zwarte gordijnen afgebakende zaal ontving Bruno Ninaber van Eyben het kubusvormige kleinood.

BNO-voorzitter Tom Dorresteyn feliciteert Bruno Ninaber van Eyben

Foto's: Rob Stork

Jong ontwerptalent en grote ontwerpers, die met elkaar vele honderden jaren aan ontwerpervaring vertegenwoordigen, meanderen na afloop van Young at Heart door de zaal, in afwachting van de toekenning van de Piet Zwart Prijs aan Bruno Ninaber van Eyben. Familie en genodigden voegen zich bij het veelzijdige vakgezelschap. Als de met zware zwarte gordijnen afgeschermd, rechthoekige zaal aan alle kanten uitpuilt – een aantal bezoekers van de Dutch Design Week in het Klokgebouw staan zelfs buiten mee te kijken – begint de feestelijke uitreiking.

De Piet Zwart Prijs wordt eens in de twee jaar uitgereikt aan een ontwerper die excelleert in een van de vakgebieden waarin Piet Zwart actief was. Bruno Ninaber van Eyben ontving de oevreprijs uit handen van BNO-voorzitter Tom Dorresteyn, na de considerans, uitgesproken door jurylid prof. Hans Dirken. Hieronder de tekst van deze lezing.

Zeer geachte professor Ninaber van Eyben, beste Bruno,

De Beroepsorganisatie van Nederlandse Ontwerpers heeft voor jouw oeuvre de Piet Zwart Prijs toegekend. De jury, namens wie ik je mag toespreken, vond het zeer spannend en eervol tot deze beslissing te komen. We begrijpen dat jij overeenkomstige gevoelens had bij het aanvaarden ervan.

De Piet Zwart Prijs wordt nu voor de zevende maal uitgereikt. Je mag je nu dus scharen bij de rij van excellente ontwerpvoorgangers: Jan van Toorn, Friso Kramer, Eva Besnyö, Wim Crouwel, Nel Verschuren en Jan Bons. De prijs betreft het ontwerpoeuvre en dat betekent bij jou de resultaten van een veertig jaar industrieel ontwerpen. Beoogd wordt niet een – wellicht riskante – onderscheiding van een jonge ontwerper die plots een 'tophit' scoort, maar wel een langere carrière, waarbij op een of meer van de door Piet Zwart beoefende ontwerpsectoren op voorbeeldige wijze het vak is uitgeoefend. Het staat buiten kijf dat je een ontwerper van goede en brede faam bent. De breed samengestelde, zevenkoppige jury kwam unaniem tot haar conclusie, maar niet zonder opmerkingen, zoals: 'Hij is al meermaals gelauwerd!', of zoals: 'Hadden we dit als BNO niet eerder moeten doen?', kortom uitspraken die de juistheid van onze keuze ondersteunden.

Het is bij designprijzen gebruikelijk om een uitgebreide opsomming te geven van het curriculum vitae en van succesvolle ontwerpen van de winnaar. Omdat het hier geen sollicitatie betreft, slaan we het cv grotendeels over. Omdat – ondanks de huidige geldcrisis – iedere ontwerper nog jouw euromunten op zak heeft en af en toe in musea op ander werk van je is gestoten,

hoeven we die mooie lijst van ontwerpen evenmin af te werken. Liever beperken we ons hier tot die voorbeeldige en standvastige ontwerp kwaliteit, die jou blijft typeren. Bekende uitspraken geven die kwaliteit aan: 'Met meer hoeft niet, met minder kan niet', 'Ik ben een uitvinder en zoek steeds naar andere manieren om hetzelfde te zeggen', 'Een goed ontworpen object verleent zijn diensten met bevalligheid', 'Een juweel is als een amulet', 'Een munt is als een haiku in materiaal', 'De details maken het product' en: 'Ik ben bevoorrecht te kunnen leven met wat me fascineert en enthousiasmeert.'

Ik waag het je ook te belichten door een poging om enkele lijnen van overeenkomst en verschil te trekken met de naamgever van deze prestigieuze prijs. Daaraan vooraf eerst het volgende: De ontwerp carrière van Piet Zwart begon een eeuw geleden en de tijden en het ontwerp vak zijn sindsdien danig veranderd, mede door zijn toedoen. De BNO heeft in 2000 Piet Zwart gecanoniseerd, zeg maar: heilig verklaard, door hem te benoemen tot 'de Nederlandse ontwerper van de twintigste eeuw'. Er zijn weliswaar ontwerpers die nationaal en internationaal meer bekendheid genieten dan Piet Zwart, maar geen is er die op zoveel verschillende terreinen van ontwerpen heeft gepioneerd; zelfs breder dan de huidige vele disciplines

Zwarts genoeg vervolg

die onze BNO omarmt. Geen heeft ook zo actief, assertief en eigenwijs geïverd voor de professionalisering van en het onderwijs in de ontwerpdisciplines. Ik heb Piet nog goed gekend in de latere jaren van zijn leven en we hebben vaak over het vak en het onderwijs gedebatteerd. Ik vermoed dat ik, al dan niet ongemerkt, veel van zijn inzicht en houding heb kunnen inkruisen in de Delftse ontwerpersopleiding, die de grootste universitaire opleiding ter wereld is.

Nu, geachte toehoorders, wat overeenkomst en verschil tussen Piet en Bruno, met het risico van menging met mijn subjectiviteit. Ik raad u daarom aan te toetsen via de 'professiografieën' van enerzijds Kees Broos (1973) en recenter die van Yvonne Brentjens (2008), versus anderzijds die van Wim Crouwel, Ed van Hinte en Jan Teunen (2002).

Piet Zwart was een mannetjesputter. Voor hem was het ontwerpen van gebruiksvoorwerpen en leefsituaties dienstbaar aan het verbeteren van de maatschappij, aan het verheffen van de leefkwaliteit van vooral de minder bevoorrechten. En dat stak hij in woord en geschrift niet onder zijn stoelen en banken. Jij, Bruno, mikt weliswaar niet zo hoog, maar je geeft wel in je ontwerpen, je uiten en onderwijzen aan dat je de gebruiker voorop stelt en dat niet zonder opvoedkundige gedachten. De door jou ontworpen gebruiksvoorwerpen mikken op een overtuigende en directe functionele dienstverlening, tezamen met een sobere esthetiek die ook bijdraagt tot een langdurig gebruik en gehechtheid. Na de verloving tussen gebruiker en object en de gewenning, zeg je, mag het waardig ouder worden.

Piet Zwart had een grote gevoeligheid voor de opkomende nieuwe stromingen in de beeldende kunst, maar was geen passieve volger, haatte zelfs -ismen, en paste eclectisch sommige elementen toe en wisselde die ook duidelijk in zijn lange loopbaan over

diverse ontwerpterrains. Bruno, jij bent in sterkere mate een functionalist, die waarschijnlijk meer opstijgt tot tijdloosheid van je ontwerpen. Het is natuurlijk gemakkelijker om de tijdsgebondenheid van ontwerpen van meer dan een halve eeuw geleden te ontdekken dan die van jongeren. Sommige ontwerpen van je werden echter bijna direct opgenomen in musea en na decennia worden ze nog steeds gekocht en gebruikt. Jij bent een tegenstander van het ontwerpen voor kortstondig gebruik, voor hypes, voor schreeuwerige producten; je bent voor het consuminderen en dat vergt dan ook tijdloosheid.

Piet Zwart noemde zich vaak 'architect', maar ook typeerde hij zich wel als 'typotect' of als 'vormingenieur'. Hij was mateloos geïnteresseerd in materiaal en productietechniek voor massavervaardiging. Zijn modale materialen waren hout (de vele meubelontwerpen) en papier (voor typografie, fotografie en reclame); alleen in het begin van zijn carrière – zijn 'textiele periode' zogezegd – nam hij de productie enigszins zelf ter hand. Jij Bruno noemt jezelf waarschijnlijk gewoon productontwerper of industrieel vormgever; de titel zal je geen halszaak zijn. Jouw leeropdracht voor het Delftse deeltijdhoogleraarschap, sinds juli 2003, is officieel: 'hoogleraar industrieel ontwerpen, in het bijzonder de vormgeving'. Jouw modale materiaal is metaal. Jouw werkwijze wordt gekenmerkt door het schier eindeloos en geconcentreerd wikken en wegen van het samenstel en detaillering van functie, materiaal en vorm, van hoe het anders, simpeler en mooier kan. En jouw grote begaafdheid daarin blijkt uit de resultaten. Wat jou bijzonder maakt in ontwerp-land is dat je zeer vaak de productie van je ontwerpen zelf ter hand nam en neemt. Met de miljarden munten lukte dat begrijpelijkerwijs niet. Toch wil je de serie- of massavervaardiging liefst zelf in de hand houden. Of dat een voorbeeldfunctie is, kan in zoverre betwijfeld worden, omdat

**'Met meer hoeft niet,
met minder kan niet.
De details maken het
product.'**

de industriëlen raar zouden staan te kijken als alle ontwerpers altijd de zelfkazende boeren zouden navolgen. Jouw voorbeeld geeft ons allen echter wel stof voor nadenken over onze verantwoordelijkheid voor de materialisatie en zelfs die voor de marketing.

Het is maar goed dat er bij een dynamisch vak als het onze over een lange tijdsspanne geen prominenten kunnen worden gevonden die precies hetzelfde zijn en doen. Prominenten – en dus ook de grote ontwerpers – plegen bovendien bijna altijd iets te hebben van de communicatieve individualist. Bruno, jij bent 'Piet Zwarts' genoeg om in de reeks thuis te horen. Bovendien ben je een zeer beminnelijke collega, met veel overtuiging, maar goed luisterend en open; een harde werker, maar vol humor. Dat wilde ik toch nog even toevoegen. Bruno, nogmaals onze gelukwensen namens de BNO.

–
Hans Dirken